

OTVORENI RECENZIJSKI POSTUPAK

Doris Filjak, Toni Ćorić, Marino Čović
Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru
88 000 Mostar Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Recenzija je ocjena jedne ili više osoba sa sličnim kompetencijama u istom znanstvenom području. Ona je ključna u znanstvenim krugovima bilo da se radi o otvorenoj ili tradicionalnoj recenziji. Ključna je za otkrivanje pogreški i povratnu informaciju autoru. Od vitalne je važnosti za održavanje visokih standarda znanstvenih komunikacija, za održavanje kvalitete časopisa i podršku istraživačima koji su autori članaka. Tradicionalna recenzija temelji se na anonimnosti autora kao jamstvo nepristranosti i objektivnosti recenzenta, selektivnost recenzenta koje odabiru urednici, višestrukost recenzije i nedostupnost izvješća recenzenta. Zbog usporavanja procesa objave publikacija, skupoći recenzentskog postupka, pristranosti u odnosu na vrstu rada, nemogućnosti otkrivanja pogrešaka, neetične prakse i rasipanja znanja i resursa u znanstvenim krugovima pojavljuje se pojam otvoreni recenzijski postupak. Označava recenziju gdje se identiteti autora i recenzenta otkrivaju jedan drugome, sustave u kojima se izvještaji recenzenta objavljuju uz članke i slobodno sudjelovanje javnosti i otvorenom interakcijom između autora i recenzenta.

Ključne riječi: recenzija, recenzijski postupak, tradicionalni recenzijski postupak, otvoreni recenzijski postupak, prednosti i nedostaci

Osoba za razmjenu informacija

Doris Filjak

Email: dorisfiljakk@gmail.com

UVOD

Recenzijski postupak je ocjena jedne ili više osoba sa sličnim kompetencijama kao producenti djela (1). Stručna recenzija formalni je mehanizam osiguranja kvalitete kojim se znanstveni rukopisi (npr. Članci u časopisima, knjige, prijave za potpore i radovi na konferencijama) podvrgavaju nadzoru drugih, čije se povratne informacije i prosudbe koriste za poboljšanje djela i donošenje konačnih odluka u vezi s odabirom (za objavljivanje, dodjelu bespovratnih sredstava ili vrijeme za govor)(2). To je podvrgavanje autorovog znanstvenog rada, istraživanja ili ideja proučavanju drugih stručnjaka u istom području. „Osnovna svrha recenzijskog postupka je uklanjanje pogrešaka unutar zadanog teksta te također služi kao postupak za uspostavu pouzdane osnove znanja i istraživanja (3). Recenzijski postupak ključan je dio sustava znanstvenog izdavaštva i donošenja odluka o objavljivanju radova u časopisima i drugim publikacijama na temelju kojih se dodjeljuje potpore za istraživanje i osigurava znanstveno i akademsko napredovanje. Standardnim dijelom znanstvenog izdavaštva recenzijski postupak postao je tek nakon Drugog svjetskog rata (4). Stručna recenzija namijenjena je procjeni valjanosti, kvalitete i često originalnosti članaka za objavljivanje. Njegova je krajnja svrha održavanje integriteta znanosti filtriranjem nevaljanih ili nekvalitetnih članaka. Iz perspektive izdavača, recenzija funkcionira kao filter za sadržaj, usmjeravajući kvalitetnije članke u kvalitetnije časopise i tako stvarajući brendove časopisa (5). „U najboljem slučaju, recenzija je suradnički postupak, gdje autori stupaju u dijalog sa svojim „kolegama“ i dobivaju konstruktivnu podršku za unapređenje rada (1). Postoje tri načina provođenja klasične recenzije. Prvi je kada je recenzentima poznat identitet autora, a autori neznaju tko je recenzent. Drugi način je dvostruko slijepi sustav, kada recenzent ne zna identitet autora i obratno, autor ne zna identitet recenzenta. Treći način je otvoreni sustav recenziranja kada je poznat identitet autora i recenzenata(6). Još su poznati modeli kaskadne recenzija - recenzija u kojoj neki znanstveni rad koji nije prihvaćen u nekom časopisu, može biti predložen za objavljivanje u nekom drugom časopisu. Također je moguća i dvostrupanjska recenzija je zanimljiva u nekim područ-

jima znanosti ukoliko se želi izbjeći subjektivnost recenzenata u smislu procjene konačnih rezultata istraživanja (6).

Neka istraživanja s druge strane pokazuju nedostatak transparentnosti procesa recenziranja u znanstvenim časopisima kako je opisano u javno dostupnim informacijama za autore (7).

Kao osnovne vrline tradicionalnog recenzijskog postupka ističu se potpuna anonimnost recenzenata, anonimnost autora kao dodatno jamstvo nepristranosti i objektivnosti recenzenata, višestrukost recenzije i nedostupnost izvješća recenzenata. Najvažniji nedostaci su usporavanje procesa objave publikacija, skupoća recenzijskog postupka, pristranost u odnosu na vrstu rada, pristranost u odnosu na autora, nepouzdanost, vlastiti interesi recenzenata, nemarnost, nemogućnost otkrivanja pogrešaka i znanstvene nečestitosti, neetične prakse, pogrešan odabir recenzenata, izostanak poticaja i motivacije i rasipanje znanja i resursa (4). Upravo se zbog ovakvih nedostataka poticao otvoreni recenzijski postupak. „Recenzenti ne mogu biti iz iste institucije kao i autor rukopisa (7).

Otvoreni recenzijski postupak nema standardiziranu definiciju. Iako za neke izraz otvoreni recenzijski postupak označava recenziju gdje se identiteti autori i recenzenata otkrivaju jedni drugima, za druge on označava sustave u kojima se izvještaji recenzenata objavljuju uz članke. Za druge označava oba ova uvjeta ili sustavi u kojima ne mogu komentirati samo pozvani stručnjaci. Za pojedine uključuje razne kombinacije ovih i drugih novih metoda. Prethodni pokušaj sustavnog rješavanja ovih elemenata radi pružanja jedinstvene definicije u konačnici ne rješavanja pitanja (8). Zanimljiva je činjenica da se znanstvena zajednica još uvijek nije usuglasila kad je riječ o definiciji otvorenog recenzijskog postupka. Neki autori koncept otvorenog recenzijskog postupka suprotstavljaju slijepom recenzijskom postupku, pa je za njih otvoren svaki recenzijski postupak, u kojima su identiteti autora i recenzenata poznati jedni drugima (9). Potrebno je spomenuti kako u jednom članku su identificirane 122 definicije otvorenog recenzijskog postupka. Utvrđeno je da se taj

koncept povezuje s otkrivenim identitetom recenzenta, njihovim objavljenim i dostupnim izvješćima, slobodnim sudjelovanjem javnosti i otvorenom interakcijom između autora i recenzenta (4).

Uvođenje sustava otvorene recenzije zahtijeva od recenzenta da potpišu svoje izvještaje i navedu gdje su zaposleni. Bez obzira na to, autori neće moći kontaktirati recenzente i raspravljati o njihovim izvještajima. Otvorenost i izlazak iz anonimnosti leži u činjenici da su recenzenti priznati stručnjaci za određeno područje pa je njihovo mišljenje od koristi za širu znanstvenu zajednicu (10). Neka istraživanja su pokazala da je potpisana recenzija kvalitetnija. Potpisane recenzije su uljudnije i znatno manje uvredljive od onih nepotpisanih, a na njih se prosječno utroši više vremena (11).

LITERATURA

1. Ross-Hellauer T. What is open peer review? A systematic review. *F1000Res*. 2017 Apr 27;6:588. doi: 10.12688/f1000research.11369.2.
2. Peer review. Preuzeto sa: https://hr2.wiki/wiki/Peer_review. Pristupljeno (20.05.2021.)
3. Recenziranje. Preuzeto sa: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Recenziranje>. Pristupljeno (09.05.2021.)
4. Stojanovski, J, Otvoreni recenzijski postupak Preuzeto sa: https://bib.irb.hr/dodatak/959161.Jadranka_poglavlje.pdf Pristupljeno (09.05.2021.)
5. What is peer review. Preuzeto sa: <https://authorservices.wiley.com/Reviewers/journal-reviewers/what-is-peer-review/index.html> Pristupljeno (09.05.2021.)
6. Hebrang Grgić, I. Časopis i znanstvena komunikacija, Naklada Ljevak, Zagreb. 2016.
7. Utrobičić A, Šimić J, Malički M, Marušić M, Marušić A. Composition of editorial boards and peer review policies of Croatian journals indexed in Web of Science and Scopus. *European scienceediting*, 2014;2;31-33.
8. Recenzijski postupak. Preuzeto sa: <https://pf.sum.ba/zbornik-radova-pf/recenzijski-postupak.html>. Pristupljeno (20.05.2021.)
9. Ross Hellauer, T, What is open peer review? A systematic review, 2017.
10. Rooyen, S, Godlee, F, Evans, S, Black, N, Smith, R, Effect of open peer review on quality of reviews and on reviewers recommendations: a randomised trial, *BMJ*. 1999;318 (7175).
11. Hebrang Grgić, I, Kontrola kvalitete znanstvenih članaka objavljenih u elektroničkoj sredini, stručni rad, Katedra za bibliotekarstvo, Zagreb, 2003.
12. Walsh, E, Rooney, M, Appleby, L, i Wilkinson, G, Open peer review: a randomised controlled trial. *The British Journal of Psychiatry: The Journal of Mental Science*, 2000;176: 47-51.